

A szecesszió bűvöletében

A századforduló izgalmas, pezsgő, újat hozó, nagy korszaka a szecesszió, amely teret nyert az építészetben, a polgári kényelmet szolgáló tárgyi környezet kialakításában, hazánk művészeti és szellemi életében. Folco Quillici olasz filmrendezőnek a televízióban nemrég bemutatott sorozata elvitt a költészet, a színek, a zene, a színház, a szép nők, a divat, az éjszakai mulatók világába is.

A szegedi szecesszióra ma is büszkéek lehetünk, hiszen e századforduló körüli épületek ma is ékítik a várost (bár sokszor a stíluslemelektől „megszabadítottan”, mert mindig voltak olyanok, akik szerették volna kiűzni innen ezt a csodálatos eszmei-szellemi áramlatot).

Az 1983-ra befejeződött városrekonstrukció lakóházainak és középületeinek eklektikus összessége az, amely a régi Szegedet újjá csempélte fel. Lechner Lajos és építészeinek monumentális törekvése már modern megvalósulást adott. A felépült házak az érett nemzetközi eklektika formanyelvét hasznosítják, és ezen az alapon kap helyet városunkban is a szecesszió a múlt század végétől, a századfordulótól. Szép és műves példák: a volt Árpád Szabadkőműves Páholy épülete (Kálvin tér), az Arany János utca, a Stefánia, a Kazinczy utca és a Dózsa utca által határolt háztömb jelesebb palotái, mint a Prinz-palota, a Vajdaház (a mai Sajtóház), a Müller-ház olyan kiváló szegedi kivitelezőktől, mint Erdélyi Mihály, Ligeti Béla és Regdon Sándor.

A szegedi szecesszió kiemelkedő és szép épülete a Baumhorn Lipót tervezte (1902) új zsinagóga, az izraelita hitközség székháza, az 1904-re felépült csongrád—szegedi takarékpénztár székháza, az új Wagner-ház, a Dugonics téri, trapéz alaprajzú Müller (Forbáth)-ház, az ezek fölé emelkedő, hatalmas kupolájú, négy dongaboltozatú, mór-mediterán díszítésű alkotás, s a hazánkban szinte egyedülálló zsidótemplom.

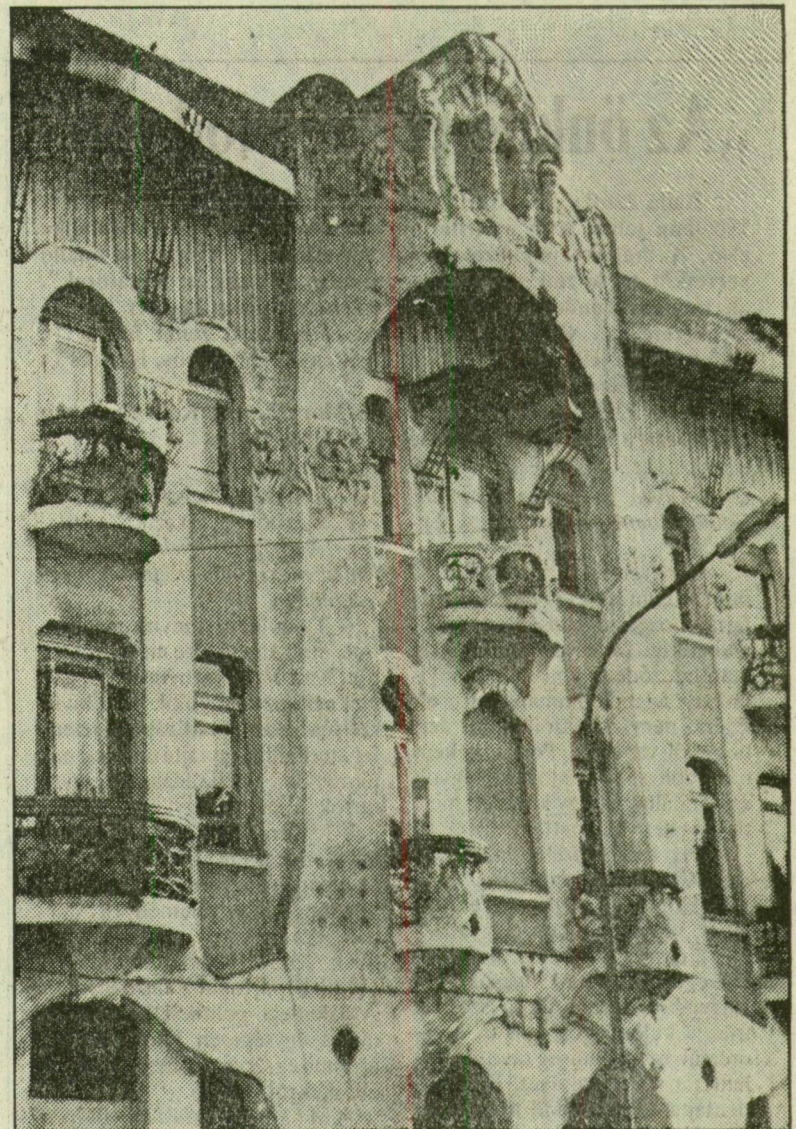
A szegedi szecesszió legjobb és legkövetkezetesebb alkotója Magyar Ede (1877—1912) (a neves kivitelező iparos, Ádok István veje),

akinek munkássága Lechner Ödön és Lajta Béla közelébe kívánczik, mert ezt a száguldó művészeti irányzatot legkövetkezetesebben és leg-hívebben ő képviselte hazánkban. Legjobb szegedi alkotása a Reökalota, az egykori folyam-mérnök-ségi főmérnök és családja részére épült épület, természeti formákban gazdagon, bátor vonalvezetéssel, különös színekkel. Ez az épület nemcsak Szegednek éke, de az ország legszebb szecessziós épületei között is számon tartják. Magyar Ede első szegedi műve a Goldschmidt-ház (Tábor u. 5.), amelyet a felújítások és emeletráépítés során olyannyira lemeztelenítették, hogy csak a kapubejárat növényi ihletésű vonalvezetése és kapualja két oldalán sorakozó virágmotívumos, lenggeteg ruhájú leányalakok maradtak meg (olyan szépek, mintha egy Ady-versből léptek volna elő 1910 táján). Ugyancsak ő tervezte a négy utcára (Fekete sas, Kígyó, Tisza Lajos körút és Kiss Ernő) nyíló Schaffer-örökösök házát, a most felújítás alatt álló Református palotát (ezt már Ottovay Istvánnal közösen), Herczegné házát és több más, köztük kommersz ízü épületet is. Hatásos megjelenésű épülete az Ungar—Mayer-ház (a Dugonics tér és a Kárász utca sarkán), amelynek kupoláira ugyanazok a hölgyek költöztek ki, pléhben, mint a Tábor utcai ház kapualjában lévő gipszasszonyok.

E korszak további jeles tervezői és kivitelezői sorában meg kell említenünk Tóbiás Lászlót, Pick Móricot, Sós Aladárt, Sebestyén Endrét, Takács Jánost és Koszta Antalt. Tóbiás és Pick alkotta a Márer-malmos házát (Tisza Lajos krt. 99.), Sós Aladár a Korányi rakparti Schwarz-házat. De születtek ekkor olyan pöfeszkedő, böhönc épületek is, mint a Berzsényi utcai Lóvész-házak, amelyekhez hasonlókat találunk az Attila utcában is.

A magyaros szecesszió irányzatához tartoznak Raichl J. Ferenc szabadkai építész ide tervezett házai, amelyek közül — az álom, a szépség és a valóság hatásával, nem összemossottan — az élen 1913 óta a Grófpalota pompázik a Tisza Lajos körúton. Tervei szerint építették fel a Faludy testvérek házát (Szent István tér), a Fenyő testvérek bérházát (Ságvári utca), a Szentháromság út 2—4. sz. alatti Vadász-házat (ma a JATE Ságvári gimnázium), amely korábban látott mozi, kabarét és 1919-ben szenegáli tiszteket a francia hadseregből. Ő tervezte Vastag István házát (Bercsényi u. 17.), a Batthyány u. 33. sz. alatti épületet, de egyben kivitelezőként is működött városunkban, a Rókusi templom és a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara székházának (1897) — ma Bartók Béla Művelődési Központ — létesítésekor.

Kótay Pál, az ipariskolai mérnök-tanár ugyanebben a stílusban tervezett. Művei közül meg kell említenünk az 1903-ból való Beregi-házat, az Attila u. 9. sz. alatti épületet és a két Lechner téri magánházat (2/A és 2/B). Említést érdemel a Szent István téri Móricz-ház, amelyet Regdon István tervezett. A Kótay megálmodta kollégiumot (ma Irinyi János Kollégium) Pogány Mór a Hó-

sök kapuja tervezésekor, 1936-ban a tanítói internátussal együtt — „belekaszányosította” az adott környezetbe.

A szecesszió igényes és műves alkotásokat kért a szegedi vasvirágok (kovácsoltvas művek) alkotóitól (többek között Kónya Györgytől, Fekete Páltól) is.

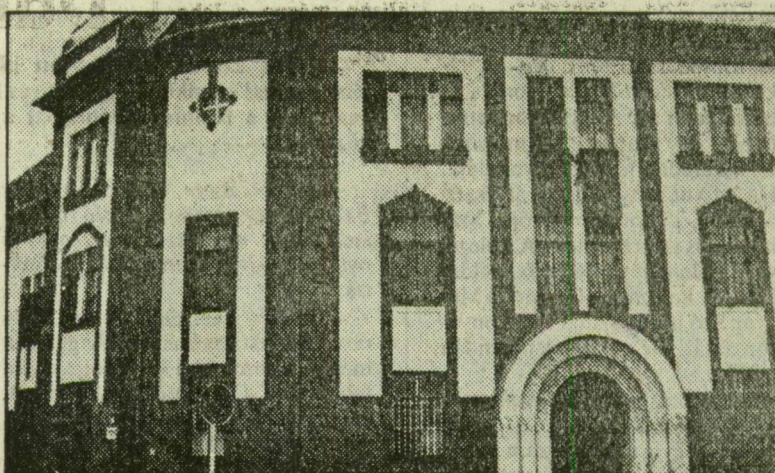
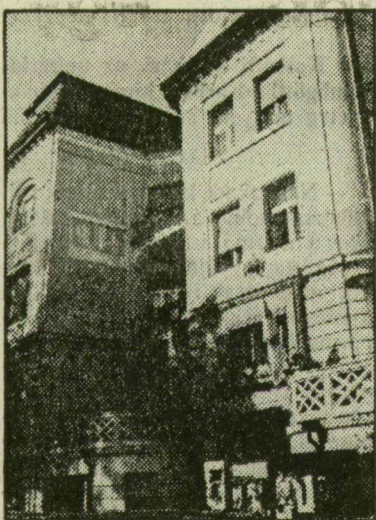
A szecessziós stílusjegyek alapján született meg 1904-ben a Szent Ist-

ván téri víztorony, Zielinszki Szilárd, a magyar vasbetonépítés atyja tervei alapján, Korb-Griegh kivitelezésében.

Újszerű (egy kissé Jugendstil) szecesszió Szegeden a volt felső ipariskola épülete (Orth Ambrus és Somló Emil terve, 1914-ből), valamint a Bobula János tervezte (mai) Gabonatermesztési Kutatóintézet épülete (1914), amelyet Ligeti Béla cége épített föl. A vakok újszegedi intézete 1912-ből való, Hajós Alfréd és Villányi János tervei szerint épült. Ekkor tervezték az egykori újszegedi tanítóképző épületét, valamint a Temes megyei diákok internátusát, amelyben ma főiskolai ranggal SZOTE-intézmény működik.

Egyik legszebb művészeti irányzatunkat, a szecessziót a hivatalos szegedi szakvélemény idegenkedve fogadta. Többek (például Hergár Viktor korabeli tb. városi főmérnök) — mai szemmel is értetlenül — üldözték ezt a stílusvilágot. Mégis az elmúlt közel száz év öröksége, jelentősége városképünkben nagybecsű.

BÁTYAI JENŐ

Somogyi Károlyné felvételei

Ész — élet — egzisztencia

A nevelés, az egyetem, az értelmiségi lét kérdéseivel foglalkozik a JATE Társadalomtudományi Köre gondozásában megjelenő új sorozat, az Ész-Élet-Egzisztencia első kötete.

„Furcsa látványban lehetett része annak a figyelmes szellemlátónak, aki az 1960-as évek közepétől mondjuk 1989-ig tartó időszakban a hegyeshalmi határállomáson át igyekezett Magyarországra. Bolyongó árnyak furcsa csoportjára lehettek figyelmesek, akik az átkelőhely körül ógyelegve vártak bebocsátásra. Filozófusnak nevezték ezt az áldott fajtát, s a kószáló csoport e fajtán belül azokból állt, akik az élet és a személyes létezés (más néven egzisztencia) kérdéseivel viaskodtak egész életük során.” Ezekkel az ironikus szavakkal kezdődik a kötet beköszöntője, mely első darabja azon tematikus köteteknek, amelyekkel a kiadvány szerkesztői (Csejtei Dezső, Dékány András, Simon Ferenc, a JATE Filozófia Tanszékének oktatói) lehetőségeik szerint teljes körű képet kívánnak adni arról a filozófiai vonulatról, melyet a filozófiai történetírás élet- és egzisztenciálfilozófiák címszó alatt tárgyal. Szándékuk szerint a színvonalas fordítások a magyar nyelven olvasható szakirodalom tartozásait csökkentik. Nem titkoltan azzal a céllal, hogy szétfeszítsék azokat a szűk műfaji kereteket (monográfia, válogatások), amelyek oly „beszédese” jelmezték az elmúlt évtizedek hivatalos

kultúrpolitikai irányvonalát. Másrészt szem előtt tartották azt, hogy e filozófiatörténeti vonulat egy olyan gondolatanyag tárházát képezi, amely támpontot nyújthat ahhoz, hogy korunk egyéne — önmagára lelve — meg tudjon birkózni azzal a feladattal, amit a felelősségteljes személyes létezés jelent.

A szerzők egyformán gondolkodnak egy kérdésben — az oktatás, nevelés, értelmiségi létmód végső értelmében — ami nem egy célracionális módon működtetett intézményrendszer megteremtésében rejlik, hanem ezen túlmenően magában az egyes, konkrét, hús-vér emberben gyökerezik, ahogy ez az ember a maga véges, korlátozott, esendő mivoltában megjelenik.

Az első fejezet W. Dilthey: A pedagógia története című munkáját tartalmazza. A szerző áttekinti a nevelés történetét és a neveléelméleteket a 16. századig. (Vélemények az egyetemről című fejezet Schopenhauertől, Heideggertől, Jasperstől, Unamunótól és Ortega-tól közöl fordításokat. Érdekes, hogy Heidegger Rektori beszédét kétnyelvű kiadványként adják közre a szerkesztők, hogy a tartalom, s a kontextus vonatkozásában szövegek eredeti értelme megőrződhessen.) Jaspers az

egyetem képét, eszméjét, feladatait és lét-föltételeit boncolgató írásában nagyon izgalmas és a ma embere számára különösen elgondolkodtató problémát feszeget, melyet így fogalmaz meg: „Igaz-e, hogy a tulajdonképpeni reform csak egy olyan szellemi újjászületés alapján lehetséges, melyet senki meg nem szervezhet? S egyáltalán: lehetséges ez az újjászületés? Vagy talán, bár még csak szórványosan, az egyes emberekben már jelentkezik is?” Unamuno szenvedélyes hangvételű vitairata sem csupán a spanyol felsőoktatás helyzetéről szól. „Mióta egyetemen oktatok, minden évben nyomot hagy lelkemben a vizsgák okozta bánat, bizalomvesztés és keserűség. Ez lenne hát az általunk pallérozott ifjúság? — teszem fel a kérdést magamnak. Fiatalok, kikben nyoma sincs az ifjúságnak! A hivatalos tudomány gályarabjai! A látvány lehangelő.”

A Nevelés, értelmiségi lét című fejezet első írása Nietzsche esszéje, a Schopenhauer mint nevelő. Ezt követi Martin Buber a nevelés elveiről, a képzés és világnézetéről és a jellem neveléséről szóló három előadása. Majd Gabriel Marcel: A filozófus a mai világban és Sartre: Védőbeszéd az értelmiségiekért című munkáit olvashat-

juk. Marcel a nyugati kultúrártékek megőrzése érdekében emel szót, s véleménye szerint e védelem legfőbb letéteményese maga a filozófus kell hogy legyen. A Sartre-tól közölt részletek Japánban tartott előadásainak szövegét tartalmazzák. Ezekben a szerző már megelőlegezi azt a magatartást, amelyet a 68-as események idején képviselt. A kötet záróírása Merleau-Ponty: A filozófia dicsérete című székfoglaló beszéde, mely egyben az első magyar nyelven megjelent Merleau-Ponty szöveg. Az írás a filozófia és a filozófus személyiségének lét-jogosultságát vizsgálja korunkban.

Rövidesen elkészül a sorozat folytatásaként a ráció, a filozófiai észfogalom problematikájával foglalkozó második kötet, melyben Maine de Biran, Kierkegaard, Bergson, Simmel, Rickert, Bergajev és más filozófusokkal találkozhatunk majd. A szerkesztők önálló kötet megjelentetését tervezik még — többek között — a metafizika, a vallás-társadalom-történetfilozófia, esztétika, etika, nyelvfilozófia köréből. E közel ötszázoldalas, eredeti — s hazánkban jobbra másutt még nem olvasható — szövegeket tartalmazó kiadvány (mely a JATE Filozófia Tanszéke több munkatársának fordítói és szerkesztői közreműködésével készült) a JATE Bölcsészettudományi Kara épületében és a Móra Könyvesboltban kapható.

N. M.